

ÉVSZAKOK

KOLYÖKKOR síró kacagó
virágba gyümölcsbe harapó
mesés rügyekkel szóló
fény csupáitve földgolyó
játék-cikkcakkban futkosó
vadmadár-szárnyal csapdoso
szertelen megátalkodó
álmodó álmodó álmodó

IFJUSÁG szikrás kalapács
kötő pörölysapas
kérlelő öklől késvirág
pehelykönnyű zsákok csodák
fehér láng szerelemkereső
ifjúság táncos tündökletes
gyönyörű
sóváran bolyongó csillagszemű
eleven parázs homlokig
örömdől elkormosodik
de főnix vagy föllángoló
magát új tűzbe álmodó

FERFIKOR szigorú
olajág-vesztő hétszuronyú
békebontás torló háború
sebekben nekikeseredő
vérehulló világ-erejű
mindennap-hamuban is szikrahitű
késhegyiglen reménykedő
romokból is tornyokat rakó
férfikor

teremteni-való
robbantáshoz gyújtózsínór
vas-erő törvénytevő szigor
éber mindenség-álmodó
hajnalról-hajnalra támadó

OREGSEG testet zsibbasztó
léleknek emléksikkasztó
ágyéknak gyomornak húshagyo
fonnyadtan lehulló-kező
hamuizű kininkeserű
sehová-út nincstelen idő
semmivé üvegesedő

álmodtál bármit most megkapod
halálveretű rézgarasod

TAVASZ, TÁSKARÁDIO MELLETT

Dárdák szikráznak szuronyok
hát ez a tavasz igazán szép
zöldbarack-geppuskagolyók
a kert hevederébe fűzve

lábamnál gyilkosan forog
im egy gyönyörű virágakna
fut a napalm-sövény lobog
a jázmin katonaaarca

hát ez a tavasz igazán szép
sovány de jó célpont vagyok
leheverek a borzongó fűbe
s gondolkodom tehát meghalok

A SZEGEDI SZÍNHÁZ A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN

A Tanácsköztársaság megalakulásával a szegedi színház életében is jelentős változások történtek. A színház akkori igazgatója Almásy Endre képtelen volt apósnak, Makó Lajosnak művészi útját továbbvezetni. A színház műsora főként a budapesti kommersz-darabok előadásából tevődött össze és az aránylag kislétszámú társulatot is pontatlanul fizette az igazgató, s a kevés próbák miatt készenlétlen előadásokkal állt a közönség elé. A színészek és az igazgató között annyira kiéleződött már a helyzet, hogy 1919 februárjában a színészek lemondatták az igazgatót és öttagú konzorciumot alakítottak; tagjai között az igazgató is helyet foglalt. Nagy változást ez a rendszer sem jelentett a színház életében: a pénztárt az igazgató kezelte és a hetibérek kifizetését is csak a színészek erélyes fellépésére volt hajlandó folyósítani.

A proletárdiktatúra, illetve a Tanácsköztársaság megalakulása után Dettre János dr. kormánybiztos 1919. március 30-án oly értelmezéssel hozott, mely szerint hetenként kétszer olcsó helyek mellett munkásoknak is lehetett a színház és a műsor összeállításával Juhász Gyula költőt bízt meg. Elrendelte továbbá a munkások társulatának kulturális igényének kielégítésére vasárnapi matiné keretében népszerű hangversenyek tartását, melyek rendezését Csányi Mátyás karmesterre bízta. Ezen hangversenyekre szóló jegyeket a szakszervezetek árusították és a jegyek ára egy koronánál magasabb nem lehetett. Hogy a munkások társulatának az irodalom, illetve a könyvek iránti érdeklődését is felkeltse, a munkáshangversenyek keretében könyvismertető előadások tartására adott meghívást Móra Ferencnek. Az első ilyen előadást április 6-án, vasárnap délelőtt rendezték meg a színházban. Beethoven C-dúr szimfóniáját és Mendelssohn Hebridek nyitányát adta elő a zenekar. Juhász Gyula a két nagy zeneszerző művészetéről, míg Móra Ferenc az olvasás jelentőségéről tartott előadást és Móra Tamás Utópáját ismertette a hallgatósággal.

Időközben a színészek és az igazgató között mindjobban kiélesedtek az ellentétek, míg végre április 8-án Dettre János rendkívüli

társulati ülést hívott össze, mely feloszlatta a konzorciumot és Almásy igazgatót eltávolította a színház éléről, majd kimondták a színház közönségesítését. A színház vezetésével háromtagú direktóriumot bíztak meg Juhász Gyula vezetésével, aki mellett Baróti József főrendező és Ocskay Kornél operatőrök, mint társigazgatók működtek közre.

Juhász Gyula minden törekvése a szocialista színház megteremtése volt. Célja elsősorban a világirodalom nagy klasszikusainak megismertetése a munkássággal, mert — mint a SZEGEDI ÉS VIDÉKE részére akkor adott nyilatkozatában mondotta: "... a színházak eddig a háborúra uszítottak, gyűlöltre tanítottak, az úri közönség részére játszottak és az ő izlését szolgálták..."

A szakszervezeteken keresztül munkásbérleteket hirdetett a színház és hetenként kétszer munkások előadásokat tartott, melyre a jegyeket a szakszervezetek osztották szét kizárólag a szervezett munkások között. Az első ilyen munkások elő-

adás április 12-én Shakespeare: Szentivánéji álom-ját volt. Az előadás előtt Juhász Gyula tartott ismertetőt. Ugyancsak a költő bevezetője után került sor április 17-én Heyermann: Remény című drámájának bemutatására, Juhász bevezetőjében itt a naturalista dráma máról beszélt és változta a modern dráma forradalmának a gyökereit. A polgári regényt és a polgári drámát kritizálta. „Az új dráma — mondotta — a világnak a képét igyekszik tükrözni a színpadon, a legmesszebb hangzó dobogóról hangot adni...” Gorkij: Ejjeli menedékhely-ét, Tolstoj: Előholttest-ét, Hauptmann: Taccacsok-ját és Csehov műveit tartja az irányzat legkülönb drámáinak. A Reményre vonatkozóan mondja, hogy ez nem csupán dráma és nem csak költemény; több ennél: őszinte, bátor, becsületes, hatalmas emberi tett, s az írója nem csupán tapokait akart, de meghallgatást, öntudatra ébredést, visszhangot a lelkekből és tettet, amely a földi igazságtalanság helyébe új világot épít a munkának.

A munkások szívesen fogadták a saját sorsukat bemutató drámát és telt házzal játszották a lelkes közönség előtt a színházban. Juhász Gyula sikerrel szervezte meg új közönségét, de a szocialista realista színművek ábrázolását nem tudta kellőképpen megvalósítani, mert nem volt elegendő megfelelő darabja. A rendelkezésre álló repertoárból mégis a legjobbakat mutatta be. Tömörkény: Barlanglakók című egyfelvonásosát és Garami Ernő: Megváltás felé című proletárdramáját. Egyéb prózai művek az emelteteken kívül, melyek az évadban színre kerültek: Shakespeare: Velencei kalmar, Molière: Tartuffe, Scapin furfangjai, Turgenyev: Kegyelemkenyér, Ibsen: Vadkacsa, Katona: Bánk bán, Gárdonyi: Bor, Annuska, Jókai: Aranyember, Bródy: Tanítónő, Szomorú: II. József stb. Operák közül műsoron volt a Tosca, Mignon, Hoffmann meséi, Bohémélet, Traviata és a Carmen.

Juhász Gyula tervbe vette, még az Ejjeli menedékhely előadását is, de a színházról való megválása miatt már nem kerülhetett sor erre.

A közönségesített színház helyzete a francia hadsereg megszállása miatt fokozatosan nehezedett. Almásy színgazgató mindent elkövetett, hogy színházát visszakapja, s a francia csapatok vezetőjében megfelelő támogatást is talált. A városi direktórium megkerülésével a francia parancsnokság május 4-én a színházat gazdasági vonatkozásban visszaadta Almásy igazgatónak, s a színház direktóriuma csak a művészi vezetést végezte. Juhász Gyula a megváltozott körülmények között nem volt hajlandó tovább résztvenni a színház vezetésében, így a direktórium rövid működése után felbomlott és a színház visszasüllyedt ugyanabba a nivótlanágba, amelyben Juhász Gyula igazgatása előtt vergődött.

Juhász Gyula Szeged akkori kulturális életében harcosan és következetesen küzdött a munkások társulatának szolgálatáért. A dicsőséges Tanácsköztársaság egy szép fejezete volt ez a szegedi színház kísérlet, mely megmutatta, hogy csak a munkások társulatával és a művészet valódi kapcsolata tud igazi kultúrát teremteni.

HÉZSŐ FERENC

PORTRÉ

Jenő István

A GAZDÁTLAN ASSZONY

Pityu a subaszonyegyen fejeállt, jógázott, pizsamanadrágja visszacsúszott, a kabát is visszaesett, barna hasa kilátszott. Százig áll ma, tegnap kilencvenkilencig és fel fog menni ezerig — akkor ismét le százig és ezt tíz menetben kell végig csinálni, nem beszélve a hasgyakorlatokról — már annyira tudja, hogy ha megkezdí a légzésgyakorlatot kint a negyedik emelet erkélyén reggel hatkor — hasa a gerincéhez tapad, így feje állva az ember nem gondol semmire. Opális fényben dereng a bútorok alsó fele, nagyon furesák így alulról. Ekkor jött Anyu. Anyu mostanában hanyag, nagy zajt csap, ideges és őt, Pityut tanítja főzni, mintha lány lenne. Fintorgott erre a gondolatra. Anyu már be is rontott. Na tessék, még csak hetvenhat. Eldől.

— Az ajtó nyitva, bárki ellophatja a ruhákat. (Ruhákat? Nincs semmiféle ruha, zárt faliszekrények vannak az előszobában.) Eltűnt az opális ragyogás, Pityu felült, fejét tapogatta.

Puha még a fejem, Anyu? Azt mondják, ilyen korban még puha.

— Hoztál kenyeret, szalámit, uborkát, tejet?

Anyu eldobja táskáját, kirohan a konyhába. onnan hallja, — nem hoztál, hát ez szemtelenség tőled. Fáradtan, éhesen jövők, ennyit se tudsz megtenni? Vakáció van.

Pityu felháborodottan ül a subán, nem válaszol. Már kezd. És ha nincs vakáció, mi van? Én hozok akkor is mindent, pedig nyakig vagyok hülye leckékkel, meg

szakkörkkel. Anyu lassan jön a szobába, leül.

Hallgatnak. Anyu rágyújt, Pityu feltápaszkodik, fejét simogatja. Nem lapul ez be, miért lenne még puha? Ők sok mindent beszélnek, aminek semmi alapja. Ránéz Anyura.

— Anyu, elfelejtettem. Most felöltözök és mindent megveszek. — Az ajtóból visszaszól — Kérlek Anyu, hagyjál fel azzal a terveddel, hogy belőlem a konyhában lányt csinálj. És azt is tudom, hogy miért vagy mindig feldúlt.

Elment. Hangzott trappolása a lépcsőházban.

Elmosolyodott, letette a cigarettát, a tükhöz lépett. Még nem látszik, hogy harmadikét éves vagyok. Huszonnyolc, saccolta meg csinos önmagát, s lassan megfordult, fejét hátracsavarta — igen, a lábam még mindig a legszebb. És most van mindenem. Kosztümöm, bundám, cipőm, táskám, mindenem. És több garnitúra fehérneműm. És van végre fekete csipke fehérneműm. Ekkor enyhén elpirult. Idegesen nyúlt a füstölt, büdös cigarettá után és nézte, szaglászta, mit is szeretek ezen? Nincs egyebem? És Pityu, a munkám a laborban? Szeretnek jól dolgozom, ezt érzem. Jó kis lakás ez a másfél szobás összkomfort, új ház, ténnyé. Könyveim vannak, színházbérletem, televízióm. Egészséges vagyok. Kiment a konyhába, mosogatott. Pityu ma sem mosogatott el. Nem akar lánya lenni, mintha ettől azzá válna. Csibész. De én is ideges vagyok, és — szomorú. Szomorú vagyok egyedül. Pityukám, szomorú vagyok. Folyt a csapvíz,

öblögetett. Kitekintett, a tűzfal tetején macska sétált. Eszébe jutott Pityu, mit is mondott? Tudom, hogy miért vagy mindig feldúlt. Pityu tíz éves, istenem, tíz éves, Péter már újra nősült. Jó hogy vége szakadt a vitáknak, Péter nem bírta csak a házias baba nőket. De azért mindig friss vacsorát akart, tiszta lakást és soha odébb nem tett egy széklet. És a viták. Péter könyvelő — de mérnök szeretett volna lenni. Erről nem tehettem. Söhajta zárta el az edényeket, mintha az összes számbajelölhető férfiakat végleg elcsukta volna. Nincs senki a láthatáron — hacsak nem István, de István csak nem veszi észre, pedig minden nap dolga van vele. István a kapcsolt intézetből jön a tegnapi eredményekért. István vegyész. Hőrihorgas, lassú mozgású, pipál és vastag szövet ruhákat hord. Hiába erőlteti agyát, István soha nem tréfált vele, nem „beszélgetett”, néhány megjegyzés az időről, néha politikai eseményről, s máris ment. Nincs itt semmi, semmi. És Pityu tudja, hogy férjhez kell mennem, férfi kell a házhoz. Titkon mosolygott a régimódi megfogalmazáson és elképzelte István hőrihorgas alakját — itt — pipál és mindig velük marad. Szigorúan nézett most önmagába, szeretne a tisztázott dolgokat, sohasem félt az igazat megmondani. Önmagának sem. Most megvizsgálta lelke legmélyét és úgy látta — hőség öntötte el — beleesett a pipásba. Vége. Ez az igazság. Pityu rontott be, mint egy csapat rabló, lengette a tejes üveget és kiáltozott.

— Becsapott a pénztárosnő hatvan fillérrel. Itt a blokk.

Mindent lepakolt, fujtatott.

— Uborka nincs, hoztam két savanyú paprikát. Szépek. Nem igaz?

— Jól van, most pedig eszünk.

Kistányékon találta a szalámit, paprikát, melléje jó nagy kenyeret Pityunak és volt még Mackósajt is. A tejet Pityu már öntvényen forralta, háttal állt, csipőre tett kézzel, szétvetett lábakkal és valami indulót fűtyült. Fejéből a forogón felállt a haj.

— Mit fűtyülsz, miféle dal ez?

— Nem dal, vagyishogy tényleg dal,

Tengerész nő. „Hej tengerre szállj, szállj és meg se állj Szingapurig.” Így kezdődik.

Anyu most valahogy fonáknak érezte magát. Ez a kisfiú forral tejet nekem. Gógós anya vagyok és lusta, és követelődök, nemcsoda ha Péter elment. Bár én is nagyon akartam, hogy békeben élhesünk.

— Nem fut ki a tej? — kérdezte gyengén.

— Ez? Soha. „Hej, meg se állj Szingapurig, ahol a lányok várnak, későfőcs, hej, meg se állj komám Szingapurig.” Kész a tej. De Anyu. Én éteit szeretnék egyszer enni. Unom ezt a vacak ezt azt.

Vitte a lábat, letette az asztalra, kivett két csészét, kiskanalat, cukortartót. — Anyu ma megint elfelejtette. Szokása szerint melázik. Leültek. Anyu telemerte a csészéket, az övé bögre volt, ödecsis. Szerette a forró tejet. De a szalámit? Sajti? Máskor parizer, kenőmájás. Anyu nem szeret főzni, régen, nagyon régen, mikor még görbén mászkált a szobában, volt Apu, és emlékezik, hogy vacsoránál mindig volt valami ijesztő esemény. Most már tudja, mi volt, ez a vacsora. Mindenki így él? Hát ki lehet ezt bírni? Ekkor szipogást hallott, felütötte fejét a bögréből. Anyu sírt. Anyu arcán könnyek csurogtak, szemét lehunyta, nyugodt volt, de néha megrezzent. Biztosan visszafőjtja — villant át agyán — s ekkor vadul összeszorította szívét a fájdalom. Nem bírta ki. Felkelt, berohant a szobába, levetette magát a subára és fogait összeszorította. Hei tengerész, fel Szingapurba, várnak a lányok meg a kések — nem is így van, hogy a fene, még sírni fogok, mint egy taknyos. Felkelt, kiment az erkélyre, jógázott. Tüdejébe annyi levegőt szívott, amennyi csak pukkadásig belefért, majd nagyon lassan engedte ki és kiürült tüdővel húszig számolt. Most jól van, na még négyezer és kész. Aztán visszament a konyhába. Anyu nem nézett rá. Nem szoktak ők érzeleni. Anyu ritkán simogatja meg, de tudja hogy Anyu szétmarcangolná magát érte.

Miután mindent eltakarítottak közös erővel. Anyu kijelentette, hogy még le-rohanhatnak a strandra, még fürödhetnek